

Владислав Парахненко

МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ, ПОШИРЕННЯ ТА ШКОДОЧИННІСТЬ АМБРОЗІЇ ПОЛИНОСЛИСТОЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Амброзія полинолиста – однорічна трав'яниста рослина родини Айстрових. Зовнішнім виглядом схожа на коноплю, а розмірами і формою листків нагадує полин гіркий. Морфологічні особливості: стебло – високе (до 200–250 см) прямим, розгалуженим у верхній частині, міцним, опушеним стеблом. Листки: верхні чергові, темнозелені, одноперисті, нижні – подвійно перисто роздільні з лінійно ланцетними частками, супротивні, знизу опушені [1, с. 80]. Суцвіття – квітки зібрані в роздільно статеві зелені кошики. Чоловічі – в колосо- або китице-подібних суцвіттях, розташовані на кінцях стебел та гілок. Жіночі розміщені по одній в пазухах листка або підчолові чи мису цвіттями. Квітко ложе щетини стоплівчасте. Корінь – стрижневий, розгалужений, заглиблюється в ґрунт до 4 м і більше. Насіння: плідсім'янка, форма насінини – сім'янка без обгортки, яйце – або горішко-подібна, з одним виступом зверху і 5–6 коротшими по боках, якчосім'янка в обгортці то має обернено-яйцеподібну форму. Колір – зеленувато-сірий чи зеленувато-бурий. Розмір: довжина 1,5–2,3 мм, ширина і товщина 0,81–1,5 мм. Маса 1000 шт. насіння 1,5–2 г. Розвиток: сходять наприкінці березня-травні, цвіте з другої половини липня по жовтень. Плодоносить – у вересні-листопаді.

Україні амброзія полинолиста найбільш поширений карантинний організм, площі засмічення амброзією полинолистою складають близько 3137 тис. га. Поступове поширення амброзії на території країни відбувалось з південно-східних регіонів країни, де ґрунтово-кліматичні умови для зростання буряну найбільш сприятливі. Найбільші площі засмічення амброзією реєструються в Миколаївській, Запорізькій, Донецькій, Дніпропетровській, Кіровоградській, Херсонській областях. Стебло амброзії полинолистої міцне, прямокутне, злегка борозенчасте, прямостояче, гіллясте, з густим щетинистим опушенням. Висота стебла коливається від 0,1 до 2,5 м відповідно до екологічних умови та ценотичної конкуренції. Кількість вузлів стебла 6–23 та діаметром базального стебла між 0,3–4 см. Рослини продовжують рости після настання цвітіння, але лише по довженням між вузлів. Розгалуження починається з висоти 2–4 см над рівнем ґрунту (від першого до третього вузла) і включає численні бічні гілки (20–29) від першої до третього порядку [2, с. 64]. З додаткових бруньок можуть розвиватися додаткові пагони, які, як правило, викликаються фізичними пошкодженнями. Стебло ламається легко, тому що міжвузля порожнисті. Бічні гілки складають до 54 % сухої маси надземної частини, 27 % сухої маси коренів і 18 % сухої

маси стебел. Листя завдовжки 4–15 см, зверху темно-зелене, майже голе, знизу сіро-зелене, густо-щетинисто-опушене; верхні листки чергові, майже сидячі, перисто-роздільні, нижні супротивні, черешкові, подвійно перисто роздільні. Листя протилежні до основи стебла, але чергуються у напрямку до верхівка стебла, з короткими та довгими вузько-крилатими черешками. Довжина черешка зменшується від основи до верхівкової середини листя, за рахунок чого листя знаходиться у видовому інтервалі від черешкового до сидячого. Листові листочки завдовжки 3–10 см, яйцеподібної або ж широко яйцеподібної форми (верхні листки іноді ланцетні до лінійних), 2–3 перисто-пелюсткові з більш ніж п'ятьма первинними часточками (верхні листки іноді мало пільчасті або цілокраї). Самі крайні часточки листка ланцетні до вузькодовгастих, цілі або мало зазубрені, поверхня їх рідко або помірно опушена.

Засмічує амброзія полинолиста практично всі польові культури: зернові, кукурудза, соя, соняшник, овочеві і т.д., пасовища, сади і виноградники, також ділянки вздовж шляхів та доріг, залізниць, пустирі. Поширення відбувається насінням, яке може розноситись різноманітними природними шляхами, та завдяки діяльності людини: птахами, сильним вітром, дощовою водою, таненням снігу, ґрунтом, транспортуванням засмічених партій зерна, насіння, фуражу та інших матеріалів, транспортом.

Шкодочинність амброзії полинолистої на землях сільськогосподарського призначення обумовлена перш за все високою конкурентоздатністю бур'яну відносно культурних рослин в боротьбі за воду та поживні речовини, також вона є дуже плідною рослиною. Одна рослина амброзії здатна дати 30–40 тис. насіння, а окремі екземпляри до 100 тис. насіння. Схожість насіння зберігається протягом 5–14 років, за деякими даними до 40 років. Амброзія впливає на зниження родючості ґрунтів. Зрозуміло, що це завдає великих збитків сільському господарству, як через зниження врожаю, так і збільшення витрат на хімічні та агротехнічні заходи. Присутність амброзії на луках та пасовищах знижує якість кормів, та відповідно якість молока худоби. Що стосується територій населених пунктів, то великої шкоди амброзія завдає саме здоров'ю людини. Квітковий пилок амброзії є шкідливим для людей з алергією [3, с. 133].

Кожен рік в період цвітіння, яке відбувається приблизно з середини липня до настання осінніх заморозків, серед населення спостерігається алергійне захворювання амброзійний поліноз. Алергію викликають білки – антигени, які знаходяться в пилку амброзії, пилок в свою чергу, потрапляючи у ніс та бронхи людини викликає сльозотечу, порушує зір, підвищує температуру тіла, відбувається різке запалення слизових оболонок верхніх дихальних шляхів, що призводить до приступів бронхіальної астми. Однак пилкова продуктивність тісно пов'язана з розмірами, ростом, фенологією та придатністю рослин. Для *A. Artemisiifolia* існує позитивна

кореляція між сухою біомасою рослин та репродуктивним розвитком, оскільки більші особини виробляють більше пилкових зерен, хоча зменшення розміру рослин, як правило, пов'язане зі збільшенням чоловічої статі та зменшенням частки жіночих квіток. Час цвітіння значною мірою залежить від часу проростання та середньої весняної температури (квітень, травень та червень). Наприклад, було показано, що більш раннє проростання весною призводить до вищої сформованої біомаси та підвищення продуктивності пилку та насіння.

Отже, умови навколишнього середовища можуть змінити придатність рослин і призвести до зміни пилкової продуктивності рослин. Пилок амброзії має найвищу серед рослин ступінь проникнення у верхні дихальні шляхи. Пилку амброзії приписують алергічні реакції у багатьох людей і тварин – стійкий нежить і кашель, що призводить до задухи, бронхіальної астми, але, крім слизових оболонок очей і носа, він здатний швидко вражати слизову бронхів, викликаючи навіть бронхіальну астму пилкової етіології. Варто зазначити, що адаптація до навколишнього середовища (наприклад, Європа) часто позитивно впливає на придатність рослин, розмноження та розподіл біомаси, а також впливає на тривалість часу цвітіння.

Список використаних джерел

1. Неїлик М. М. Герботологічний моніторинг агроценозів та особливості поширення амброзії полинолистої у Вінницькій області. Вінниця, 2008. Вип. 60. С. 79–81.
2. Сотников В. В., Зуза В. С., Бахтіярова Е. Т. Амброзія полинолиста – небезпечна карантинна рослина. Харків, 2006. 64 с.
3. Солоненко В. І. Розповсюдження амброзії полинолистої (*Ambrosia artemisiifolia*L.). Зб. наук. праць Вінницького НАУ. 2010. Вип. 40. С. 132–139.

Анастасія Паршукова

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ РОБОЧИХ АРКУШІВ ТА ЕЛЕКТРОННИХ КНИГ

Нині освітній процес невід'ємно пов'язаний із використанням великої кількості інтернет-ресурсів, що дає змогу вчителям та учням отримувати відповідну навчальну інформацію мобільно, систематизовано та зручно (в будь-який час, з різних доступних гаджетів). Це зумовлює педагогів постійно проводити моніторинг великої кількості освітніх сайтів для пошуку таких ресурсів, використовувати інноваційні технології у навчанні. За таких умов освітній процес стає інтерактивним.